

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК IV

Рівне – 2016

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. IV / ред. кол. О. М. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2016. – 99 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 6 квітня 2016 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;
БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

ГУЛЯ ОЛЕНА Естетична унікальність малої прози Юрія Косача.....	5
ГІЛЬ ЛЮДМИЛА «Позичений чоловік» Євгена Гуцала у контексті української химерної прози	10
ЗАРУБА ОКСАНА Феномен матрициду в українській літературі «розстріляного відродження»	14
КИРИЛЬЧУК ЮЛІЯ Досвід війни у контексті етнічного наративу (на прикладі роману А. Кузнєцова «Бабин Яр»).....	18
КРУПКА ЛЮБОМИР Радянське минуле в Сергія Жадана: ностальгія чи розрив.....	25
КУЗЬ ІНЕСА Психіатрична лікарня як простір випробування (на основі роману «На протилежному боці від добра» Василя Рубана)	30
ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ Література в осяганні травми: голодомор і культурна пам'ять.....	35
МАКСИМЧУК ІВАННА Руйнація особистості як результат негативного впливу соціуму (на прикладі роману «Причепа» Івана Нечуя-Левицького та «Люборацькі» Анатолія Свидницького).....	40
МИКИТЮК НАТАЛІЯ Митець і влада в тоталітарному суспільстві (за романом-тетралогією Докії Гуменної «Діти Чумацького Шляху»)....	44
НЕЧИПОРУК КАТЕРИНА Екзистенція вибору в інтелектуальному романі «Недуга» (1928) Євгена Плужника	48
ОРЛОВСЬКА ОРИСЯ Містично-детективна ніша у моделях сучасної української прози	52
ПАХНЮК КАТЕРИНА «Предание о Гаркуше» в системі читацьких інтересів XVIII – початку XIX століття.....	59

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ Часопросторовий вимір прози Миколи Гоголя.....	66
САЙКО ОЛЕНА Художній конфлікт особистості і суспільства у романі Сергія Жадана «Депеш мод».....	71
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА Жіноча історія гріхопадіння (за повістю Оксани Забужко «Казка про калинову сопілку»).....	76
СОБЧУК ЛЕСЯ Микола Хвильовий як літературний персонаж роману Уласа Самчука «Темнота».....	82
ЧУБИК ВІТА Моделювання жіночих персонажів у прозі Марії Матіос (на прикладі повістей «Солодка Даруся» та «Москалиця»).....	91
ЯРОШ ТЕТЯНА Звукові імпресії у «Valse mélancolique» Ольги Кобилянської	95

Леся Собчук

Науковий керівник – канд. філол. наук Тхорук Р. Л.

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕРСОНАЖ РОМАНУ УЛАСА САМЧУКА «ТЕМНОТА»

У статті аналізується роман У. Самчука «Темнота» у літературно-критичному дискурсі прози митця, з'ясовуються світоглядні орієнтації головних героїв твору. Значну увагу зосереджено на образній характеристиці персонажів, зокрема простежено особливості змалювання У. Самчуком М. Хвильового як літературного героя.

Ключові слова: літературний герой, література української діаспори, тема голодомору.

The article analyzes the U. Samchuk novel «Darkness» in literary and critical discourse prose artist investigates the philosophical orientation of the main characters work. Special attention is focused on the characteristics shaped characters, including a sketch traced features Samchuk M. Wave as a literary hero.

Key words: literary hero, historiosofic concept, literary-critical discourse, the national epic novel, the author's artistic thinking.

Улас Самчук – талановитий прозаїк і публіцист, чия творчість вигранювалася у складний період української історії та літературного дискурсу ХХ ст. Незважаючи на значну кількість досліджень художньої прози У. Самчука, що розпочали його сучасники А. Власенко-Бойцун, Г. Костюк, І. Кошелівць, Б. Кравців, О. Лятуринська, Я. Розумний, О. Тарнавський, Ю. Шевельов та ін., сьогодні назріла потреба звернутися до роману митця «Темнота», який цікавий передусім своєю темою, адже у ньому розкривається найтрагічніша сторінка світової історії ХХ сторіччя, сторінка, яка розпочалася жовтневим переворотом 1917 року і, по суті, не закінчилася ще й досі. Проблематика роману органічно перегукується з комплексом питань, актуальних для самосвідомості сучасного українського суспільства.

Актуальність дослідження лежить у самому предметові дослідження, у спробі з'ясувати, яким виявився образ М. Хвильового в інтерпретації Уласа Самчука. У статті проводиться зіставлення біографії М. Хвильового та персонажа роману «Темнота» Андрія Мороза із трилогії «Ост». Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: дослідження у порівняльному аспекті біографії М. Хвильового та героя роману Уласа Самчука Андрія Мороза; зіставлення кількох фрагментів роману «Темнота» із «Санаторійною зоною» М. Хвильового; з'ясування специфіки теми голоду у творі «Темнота».

Зазначимо, що з початку 90-х років ХХ століття з'являються праці учених, які намагаються збагнути естетичний феномен творчості У. Самчука, заглибитися у його художній світ, проаналізувати жанрово-стильові домінанти прозового спадку (М. Герц, М. Гон, Р. Гром'як,

А. Жив'юк, М. Жулинський, Н. Лисенко, Р. Мовчан, С. Пінчук, О. Слоньовська, В. Шевчук, Г. Чернихівський та інші). Зазначимо, що прозопис письменника, зокрема роман «Темнота», став також об'єктом вивчення сучасних науковців С. Бородіци, І. Бурлакової, М. Гона, М. Жулинського, Н. Лисенко, Ю. Мариненка, Р. Мовчан, О. Пастушенко, С. Пінчука, Н. Плетенчук, Я. Поліщука, І. Руснак, О. Слоньовської, М. Стасика, М. Ткачука, Р. Тхорук та ін. Багато уваги дослідженню творчості Уласа Самчука приділяє С. Пінчук, який по праву вважається першопроходцем у самчукознавстві. Серед його робіт важливе місце належить статті «Улас Самчук – найвидатніший прозаїк ХХ століття» [6], у якій автор дав панорамний огляд творчості письменника. У ній літературознавець визначає місце і значення творчого доробку Уласа Самчука в українській літературі, аналізує життєвий і творчий шлях письменника, дає коротку характеристику трилогії «Ост». Зокрема у статті проаналізовано тематику і проблематику роману «Темнота», розглянуто його жанрово-художні особливості, коротко охарактеризовано головних героїв. Сьогодні заслуговує на увагу праця Стасик М. В. «Епічні стильові доміанти художньої прози Уласа Самчука» [12], в якій науковець обґрунтував хронологію дослідження творчої спадщини У. Самчука. У 2005 році до 100-річчя від дня народження митця побачила світ монографія «Улас Самчук: сторінки біографії» Г. Чернихівського, яка стала першим синтетичним дослідженням життєпису видатного прозаїка ХХ ст. [15], а також монографія І. Руснак «Я був повний Україною...»: Художня історіософія Уласа Самчука» [9].

До проблеми пошуків людського призначення у романі У. Самчука «Темнота» зверталися Р. Гром'як, М. Ткачук, Ю. Мариненко, Р. Мовчан, С. Бородіца, Н. Лисенко-Ковальова, І. Руснак, Р. Тхорук, О. Тарнавський тощо.

Також зазначимо, що творчість М. Хвильового стала предметом літературознавчих студій Г. Грабовича, Ю. Луцького, Ю. Меженко, С. Єфремова, М. Ткачука, Є. Маланюка, Т. Гундорової, В. Агеєвої, М. Моклиці, Т. Пушкаренко, М. Сулими, В. Фашенка, М. Шкандрія тощо, які основну увагу звертають на психологізм як специфічну рису творчості М. Хвильового. Серед останніх досліджень творчості письменника кандидатські дисертації О. Соловєя («Особливості стилю новелістики Миколи Хвильового», 1999), С. Журби («Художній світ української імпресіоністичної повісті 20-х років ХХ ст.», 1999), І. Цюп'як («Поетика повістей Миколи Хвильового», 2002), О. Романенко («Концепція людини в українській літературі 20-х років», 2002), теоретичне дослідження О. Самойлова «Автор і герой як суб'єкти поетичного буття» (Донецьк, 2000). Отже, незважаючи на те, що про творчість М. Хвильового є, здавалось би, чимало літературно-критичних праць, проте не всі аспекти творчості письменника висвітлені повно і переконливо. Так, актуальним сьогодні є дослідження у порівняльному аспекті творчості М. Хвильового та

У. Самчука, зокрема біографії М. Хвильового та героя роману Уласа Самчука «Темнота» Андрія Мороза.

Трилогія «OST» вважається найоб'ємнішою літературною працею письменника, якій він віддав майже чотири десятки років. У творі письменник намагається розв'язати проблему існування героя-українця. Дослідниця творчості Уласа Самчука Ірина Руснак зараховує роман «OST» до інтелектуального реалізму, адже у кожному із трьох томів «OST» відтворена частина української історії ХХ віку [9, 43].

Символічною назвою вирізняється друга частина роману – «Темнота», де увага письменника звернена на роль і місце героїв-українців в страшних обставинах часу. Наголосимо, що назва роману вказує на вимушене відчуження української людини, на ту «темноту», яку нав'язувала влада СРСР. Зазначимо, що назва роману Уласа Самчука ідейно перегукується із назвою твору М. Хвильового «Санаторійна зона», в якій письменник зобразив пореволюційне українське суспільство. Санаторійна зона – це символ, який ототожнюється із «темнотою», «безпросвітництвом», «абсурдом», це замкнено-відкритий простір, «незамкнена тюрма», яка породжує аналогію із СРСР як суцільним закрито-відкритим гулагівським табором, де існують і «вільні» в'язні, й ув'язнені в'язні.

І в «Темноті» Уласа Самчука, й у «Санаторійній зоні» Миколи Хвильового, як у театрі абсурду або театрі маріонеток, кожен герой має свою, визначену автором-режисером роль. Письменники, по суті, здійснюють своєрідне ідейно-світоглядне розчленування авторського «я» на ряд образів-проекцій, які віддзеркалюють персоніфіковані соціальні типи. Як зауважує дослідниця творчості М. Хвильового С. Павличко, «М. Хвильовий здійснює власний психологічний аналіз епохи та свого героя, дійшовши невтішного висновку: обоє невиліковні» [5, 267]. Такий же «власний психологічний аналіз епохи та свого героя» здійснює й Улас Самчук у романі «Темнота», апелюючи до важливих проблем своєї епохи, а саме оскаржуючи радянську в'язничо-таборову дійсність, більшовицький тоталітаризм.

У центрі твору – родина Морозів: Іван Мороз, який є втіленням національного типу українця ХХ століття; другий з Морозів Андрій – найсвідоміший син, у подальшому відомий радянський письменник. У долі й деталях побуту останнього віднаходимо риси М. Хвильового. Хуторяни Морози інтегруються в нову соціалістичну систему. На прикладі Андрія можемо спостерігати двобій між зовнішнім і внутрішнім світом, між «системою влади» і власними переконаннями. Прикро, що приходить час, коли внутрішній світ людини зникає, тому що людина перетворюється на механізм. Так, Андрій Мороз, потрапивши у вир складних і не одразу всім зрозумілих подій, діє відповідно до своєї характерності та життєвих обставин. Драматизм Андрія полягає в тому, що він приречено, безвільно споглядає наявний стан речей, не в силі щось змінити, бо, на жаль, обставини визначають його, а не він їх.

В образі Андрія бачимо талановитого молодого хлопця, який прагне збудувати своє майбутнє. Він користується всіма доступними можливостями. Щоб встановити збіжності у біографіях літературного персонажа Самчука та знаного письменника Миколи Хвильового, скорсталися дослідженням М. Шкандрія «Микола Хвильовий. У п'ятдесяті роковини смерті» [18]. Андрій Мороз, як і М. Хвильовий [17, 40], юнаком їде «завойовувати» Харків. Улас Самчук навіть вдається до таких деталей, як називає свого персонажа Андрієм Григоровичем, а Хвильовий теж Григорович. Автор роману «Темнота» поселяє свого героя на вул. Пушкінській, де колись жив і творив М. Хвильовий. А сьогодні саме на цій вулиці у Харкові споруджено пам'ятник М. Хвильовому [18, 7]. Також як і Микола Григорович, так і герой роману Уласа Самчука, пройшов через страхіття війни: «1921 року Андрій Мороз знов у Харкові. Демобілізований. На ньому англійські штани з денікінця, французький плащ з поляка, жовті, на рипах, чоботи з петлюрівця» [11, 61]. Зазначимо, що навіть свій перший твір оповідання «Жнець на спілку» Андрій Мороз віддає у редакцію журналу «Червоний Шлях», у якому в 1920-х рр. публікувалися твори М. Хвильового: «Двадцять третього року з'являється в Харкові перший великий український журнал – «Червоний Шлях» [11, 16]. Андрій заніс туди оповідання «Жнець на спілку» – прийняли і прислали п'ятдесят карбованців. Наліг на оповідання, хоча критик з «Гарту» з'їхав порядком за брак лінії, за невластивий добі «душок». Друге оповідання «Спроба бути великим» той же критик назвав виразно «куркульським» [11, 62].

Зазначимо, що у творах юного письменника Андрія Мороза, як і у творах М. Хвильового, віднаходимо розвінчання романтики революції. Так, у романі Андрія «Розгром», який ідейно близький до новели Миколи Григоровича «Я (Романтика)», правдиво розповідається про руйнування людської моралі, духовності під впливом революції. Героєві теж, як і М. Хвильовому, «радили змінити курс»: « – Я радив би вам змінити курс. Неп то неп, але що за непом... Чи варто наражатися на небезпеку? Годі з тим курсом, як і куди його міняти, що буде те й буде, пише, що на душі» [11, 63].

Можна сказати, що так фіксується розкол в естві Андрія Мороза. З одного боку, він хотів вірити у благо, яке несе комуністична партія, з іншого – бачив зруйновані сім'ї, убивства, репресії, суцільну колективізацію, голодомор 1932-1933 рр., відчував, що заповітна мрія про щастя України не здійсниться ніколи.

Андрій Мороз, як і М. Хвильовий, переживає душевну кризу, адже вони обидва змушені під тиском тодішньої влади «зрадити» своїм переконанням. Саме тому упродовж усього їхнього творчого шляху однією з найважливіших була проблема розбіжності мрії і дійсності. Микола Хвильовий у 1920-их роках, підтримуючи і впроваджуючи у життя політику «українізації», опублікував статтю «Про «сатану в бочці», або Про графоманів, спекулянтів та інших просвітян», якою фактично зініціював літературну дискусію 1925–1928 років, а до кінця 1925 року опублікував книгу памфлетів під назвою «Камо грядеши?», а пізніше – «Думки проти

течії», «Апологети писаризму» та статтю «Україна чи Малоросія?», в яких висловив вимогу перед новою українською літературою припинити наслідувати Москву й орієнтуватися на «психологічну Європу». Вважав, що на зміну провідній ролі Європи в культурному процесі має прийти «євразійський Ренесанс», у якому провідну роль відводив новій українській культурі. Однак, пізніше під тиском влади, намагаючись вберегти ВАПЛІТЕ від розпуску, вимушено відмовляється від своїх гасел. Подібно й Андрій Мороз піддається владі, він не має іншого виходу, він прагне забезпечити і себе, і родину, не може протистояти докорам Ольги: «На чому будеш спати? Писати? Їсти?» [11, 74].

Наголосимо, що тема голодомору М. Хвильовим у «Санаторійній зоні» не порушується. Натомість у романі «Темнота» Улас Самчук їй відводить чимало рядків. Лише слова «голод», «голодний», за нашими спостереженнями, вживаються Самчуком у творі 80 разів: «А найгірше те, що голод тисне. М'яса давно нема, а хліб, кажуть, поховали в землю, хто ще мав, комісія за комісією, а в кого знайдуть – на Сибір відразу шлють, та хіба помагає? Людям уже все дарма. Отак просто, як худоба – бий не бий, не бере» [11, 100]; «Наступає голод. Повальний голод. Небувалий і нечуваний. Все вимре!» [11, 119]; «Бачиш, Сопроне, як воно все «не так» сталося? Онде люди, яких ти зустрів дорогою, яких ти бачиш скрізь і на кожному місці, обідрані, нещасні і голодні. Заглянь їм у вічі. Розпука. Жах. Безнадія. І як довго це триватиме? Скільки потягне за собою жертв? Уже ось одинадцять років. Скільки ще? А головно чому? На це останнє питання Сопрон не має відповіді. Він не знає, чому це так» [11, 128]; «– Так от і напишіть по начальству: он у Ліпльаві жінок забрали... Дітей, кажуть, поїли. Отак і пиши: дітей! А вчора так собаки дівчинку загризли. Хотіла до помийниці... От воно як...» [11, 167]; «Революція, громадянська війна, воєнний комунізм, голодні роки не скінчилися. Вони щойно починаються. І хто зна, чи не зажадають вони більше жертв, ніж до цього часу. Мариво голоду грандіозних розмірів зарисовується в подразненій, бурхливій уяві великого бунтаря, він ще не може того висловити конкретно, але вичуває, що то вже не буде непівська «біда, від якої кричати хочеться», а це буде свідоме, розраховане народовбивство, якого ще не знає світова історія» [11, 65].

Вважаємо, що Улас Самчук у романі «Темнота» підняв проблему масового винищення нації та драматичних і трагічних подій в Україні 1932–33 років, які були болючими і для М. Хвильового, на чому наголошує Ю. Луцький у статті «Постать М. Хвильового у нарисі А. Любченка «Його таємниця»». Зазначимо, що А. Любченко у нарисі «Його таємниця» [4] вводить мотив болю, страждання й розчарування М. Хвильового в революційних ідеалах. «Особливий біль» М. Хвильового, який поділяє і сам письменник, спричинений не лише результатами революційної боротьби, а й іншими трагедійними ситуаціями, як, приміром, голод 1932–33 рр. [4, 32].

З презирством Улас Самчук описує «штучність голоду», адже в той час, коли харчі викидалися навіть на смітник, люди гинули з голоду: « – Та кого... Маємо он там помийницю... Так народ туди притьмом суне... Та

мало суне – дохне там... Вийдеш ото ранком, а двоє-трьоє й лежить... Надоїло воно ото... Тягай і тягай ті трупи... Так ото собак завели... Тепер того не підійдеш... Загризуть...» [11, 167]. Собаки Самчука асоціюються із «наглядачами» М. Хвильового («Санаторійна зона»), які стали «пристосуванцями системи».

Вже на початку твору, знайомлячись із постаттю Андрія Мороза, його мріями, читач «впізнає» життєві орієнтири молодого М. Хвильового: «Молодий Мороз не знав ще тоді шляху свого, думав професором стати, дослідником таємниць життя, вченою людиною, а те, що іноді пописував, на те менше зверталось уваги, був надто тверезого розуму чоловік, серце мав на твердому місці, міцної був вдачі, як і всі, зрештою, Морози» [11, 53].

Як зазначає М. Шкандрій, «революційно-бойова лірика вже звучала фальшиво, а політична реальність виглядала безмірно заплутаною. Щирий письменник не міг не ставитися критично до цієї реальності і тверезо її осуджувати. Хвильовий-романтик наразився на жорстоку правду життя» [18, 7]. Життєві орієнтири Андрія Мороза, як і М. Хвильового, руйнує «система». Поступово Андрій розуміє, що його писанина далека від реальності, що вона призведе до падіння, до розрухи. Він це розуміє, коли прогулюється порожніми вулицями Харкова, бачить голодних, холодних людей, усвідомлює, що це він посприяв такому результату, проте не може відступити, вже занадто пізно. Тепер Андрій Мороз став заручником режиму, який контролює кожен його рух.

Роман У. Самчука «Темнота» тематично перегукується із повістю М. Хвильового «Санаторійна зона». Зокрема таку спільність простежуємо вже в описі санаторійного будинку Хвильовим та в'язниці Самчуком. Як і у Самчука суворість тоталітарної дійсності передається описами похмурих осінніх пейзажів: «...надворі осінь, кінець вересня; раптово, ніби воно хоче злетіти все нараз, сиплеться з дерев жовте, червоне, бронзове листя; небо старанно криється густими валунами ситих хмар, все довкруги стає суворим, похмурим» [11, 236], так і у Хвильового пейзаж передає внутрішній неспокій героїв: «... і стоїть той тихий осінній сум, що буває на самотньому ставку, коли не листя, а золотий дощ злітає з печальної білонової берези, коли глибокою пустелею відходить голубе небо у невідомий дальній димок» [14, 169].

Зазначимо, що і у романі Уласа Самчука «Темнота», й у повісті Миколи Хвильового «Санаторійна зона» простежується мотив машинізації людини та всіх почуттів. Так, поет Хлоня не без гіркоти зазначає: «Мені здається іноді, що і я, і всі ми скоро розучимося розмовляти один до одного. Скоро ми зовсім забудемо тиху задушевність і будемо механізованими» [14, 239]. Отже, персонаж із «Санаторійної зони», потрапляючи в паноптичний заклад, втрачає контроль над своїм життям, оскільки відтепер воно детермінується невидимими центральними інстанціями. Таким чином, «система» має абсолютну владу, якої покараний не може уникнути і від якої його не може ніхто захистити. У паноптичних системах ув'язнений не знає про причину та джерело своїх страждань: «В'язня бачать, але сам він не

бачить, він завжди об'єкт інформації, але ніколи не стане суб'єктом спілкування» [14, 250]. Таку ж абсолютну владу над людьми має «система» і в романі Уласа Самчука «Темнота». Як і родина Морозів із твору Уласа Самчука, так і мешканці санаторію (М. Хвильовий, «Санаторійна зона») самі усвідомлюють власну приреченість, несумісність із добою. Найтверезіше дивиться на речі Анарх, недавній самовідданий боєць революції, її «караючий меч», волелюбний мрійник, що, переживши крах своїх ідей та ілюзій, опинився тепер на становищі безпорадного хворого. Він зневірився у майбутньому, яке було б для людини «прекрасним запашним садом», – реальнішою йому уявляється перспектива перетворення людини на уніфікований додаток до машини (досить тверезе, зауважимо, застереження в період, коли чимало українських поетів співало гімн техніці, урбанізації, машинному майбутньому).

Зауважимо, що Улас Самчук у романі «Темнота», як і Хвильовий у повісті «Санаторійна зона», виокремлює своїх героїв, змушує діяти в напруженій, нетиповій ситуації. Майстерно заглиблюючись у психологічні їх переживання, митці актуалізують питання, де межа між здоровим глуздом і безумством, а відтак – безумством і пророчим даром. Абсурдність становища митця, змушеного творити в тоталітарному суспільстві, зумовлює мотив громадянського сумніву, духовної кризи та внутрішнього розпаду.

Наголосимо, що у романі Уласа Самчука «Темнота» центральне місце відводиться сім'ї Мороз. В образі Андрія Мороза ми вбачаємо самого М. Хвильового. Однак, слід зазначити, що образ М. Хвильового у цьому творі роздвоєний – з одного боку, він вбачається у молодому письменникові Андрієві, а з іншого – в образі М. Бича, який у творі виступає, як і М. Хвильовий, лідер пролетарської літератури: «І нарешті, те найголовокружніше: Андрія просить зайти сам лідер пролетарської літератури Микола Іванович Бич. Подія потрясаюча. Репрезентант великого жовтня, вічний, можна сказати, революціонер, що на всіх фронтах лив кров, що громив міщанство, хуторянство, куркульство, що завзято будував нове, щасливе, радісне, юне, духманне життя, враз захотів говорити з таким виразним представником хуторянства і всіх інших куркульських чеснот, яким є Андрій Мороз» [11, 66]. З іншого боку, в образі Бича вбачаємо типологічну спільність із М. Кулішем, адже про останні години життя Бича ми дізнаємося із розповіді Андрієвої дружини Ольги, які перегукуються зі спогадами Антоніни Куліш.

Вважаємо, що письмо У. Самчука у романі «Темнота» нагадує стиль літописця своєї епохи, який художньо розвінчує тоталітарну систему. Однак, варто наголосити, що історична платформа роману «Темнота» характеризується певними пропусками – багато політичних процесів від 1928 до 1936 року автором зігноровано. Хоча У. Самчук описує вбивство С. Кірова, діяльність численних мистецьких угруповань, вказує на причини виникнення літературної дискусії, самогубство М. Хвильового, однак упускає факти про створення спілки та ліквідацію мистецьких угруповань. Звертання Уласом Самчуком до знакових постатей (М. Хвильовий,

М. Куліш, А. Головка, І. Микитенко) у романі «Темнота» покликане нести зовсім відмінне навантаження порівняно з попередніми епохами. Це демонстрація авторської еволюції та оригінальності. Наголосимо, що в образі Андрія Мороза вбачаємо ознаки і таких же молодих, талановитих драматургів І. Микитенка та О. Корнійчука, а також М. Куліша. Якщо ж простежувати спільність із М. Хвильовим, то наголосимо, що Андрій Мороз попри спільні ознаки із цією постаттю (письменницька діяльність, змушеність жити і творити в умовах тоталітарного режиму, життя та творча діяльність у Харкові тощо), багато у чому не схожий із Хвильовим. Так, Андрій пише драми, а Хвильовий прозу, Андрій зумів «пристосуватися» до життя в умовах «системи», а Хвильовий закінчив життя самогубством. Вважаємо, що великою заслугою Уласа Самчука є покращення справжньої біографії М. Хвильового, зокрема в роз'ясненні життєвої позиції митця та причин трагічної смерті.

Отже, багато зачеплених у творах У. Самчука та М. Хвильового питань актуальні до сьогодні. Дослідження періоду українського модернізму неможливе без детального опрацювання багатющої спадщини таких знакових постатей, як Улас Самчук та Микола Хвильовий.

Джерела:

1. Бородіца С. Романи-епопеї У. Самчука у літературно-критичному дискурсі української діаспори другої половини ХХ століття / С. Бородіца // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. – Вип. 42. – С. 24–31.
2. Власенко-Бойцун А. Хроніки, романи і мемуари Уласа Самчука / А. Власенко-Бойцун // Власенко-Бойцун А. Есеї і рецензії. – /місто/ : Coral Springs-Miami, 1983. – С. 26-43.
3. Державин В. Три роки літературного життя на еміграції (1945-1947) / В. Державин // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : У 3-х кн. – К. : Рось, 1994. – Кн. 3. – С. 575-596.
4. Любченко А. Вибрані твори / А. Любченко; вст. ст., упорядкув., прим., реком. л-ра Л. Пізнюк. – К. : Смолоскип, 1999. – 520 с. – (Сер. : «Розстріляне відродження»).
5. Павличко С. Психопатичний дискурс: Микола Хвильовий / С. Павличко // Павличко С. Теорія літератури. – Вид. 2-е. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2009. – С. 266-276.
6. Пінчук С. Улас Самчук / С. Пінчук // Слово і час. – 1995. – № 2. – С. 11–17.
7. Рудницький Л. Література з місією. Спроба огляду української еміграційної прози / Л. Рудницький // Слово і час. – 1992. – № 2. – С. 41–45.
8. Руснак І. Художня модифікація національної історіософії в прозі У. Самчука: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук:

- спец. 10.01.01 – українська література / І. Руснак; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 36 с.
9. Руснак І. «Я був повний Україною...»: Художня історіософія Уласа Самчука : монографія / І. Руснак. – Вінниця : ДП МКФ, 2005. – 406 с.
10. Руденко М. Наративна типологія художньої прози М. Хвильового. / М. Руденко. – Тернопіль : ТДПУ імені В. Гнатюка, 2003. – 88 с.
11. Самчук У. Ост / У. Самчук. – Т. 2. – Темнота. – Тернопіль : Джура, 2005. – 460 с.
12. Стасик М. Епічні стильові доміанти художньої прози Уласа Самчука : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література / М. Стасик; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 21 с.
13. Гарнавський О. Традиція Кожом'яки / О. Гарнавський // Слово : Збірник українських письменників у екзилі. – Нью-Йорк, 1962. – Зб. 1. – С. 332-341.
14. Хвильовий М. Новели, оповідання, «Повість про санаторійну зону». «Вальдшнепи». Роман. Поетичні твори. Памфлети / М. Хвильовий. – К. : Наукова думка, 1995. – 600 с.
15. Чернихівський Г. Улас Самчук: Сторінки біографії: монографія / Г. Чернихівський. – Тернопіль : Збруч, 2005. – 248 с.
16. Шевельов Ю. Ідеї і Люди / Ю. Шевельов // Наш вік. – 1949. – 23 квітня.
17. Шевчук В. Драма Миколи Хвильового / В. Шевчук // Слово і час. – 1994. – № 2. – С. 40 – 42.
18. Шкандрій М. Микола Хвильовий. У п'ятдесяті роковини смерти / М. Шкандрій // Сучасність. – 1983. – С. 7-14.